

Kültür - Dil - Gramer

Leh ve Türk Atasözlerinin Türkçe Öğretiminde Rolü

Kamila Barbara STANEK*

Özet:

Bilindiği gibi bir ülkenin kültürel hayatı ve düşünce yapısı özel bir şekilde atasözlerine yansır. Her dilde atasözleri vardır. Atasözleri, hem konuşma yeteneğini hem dünyaya ait görüşleri hem de yaşanan kültürü gösterir. Bu çalışmada Türk dili öğretiminde atasözlerinin rolü incelenenektir. Bir yandan Türkiye'nin kültür ve değer sistemlerini öbür yandan Türk dilinin yapısını öğretirken atasözlerinin rolü ortaya konulacaktır.

Dil, tüm kültürel faaliyet ürünlerini içerir. İçinde basit günlük konuşmaları, bilimsel terimleri, nesir ve mensur eserleri, nezaket ifade eden kelimeleri, atasözlerini, duaları, ritüelleri, şarkıları bulmak mümkündür. Bu yüzden bir dil, o dili kullanan milletin kültür arşivi olarak algılanabilir. Atasözlerinin bu bağlamda çok önemli bir rolü vardır. O da, yorum ve değerlendirme yapması, bir kültürün değer sistemini, dil mantığını ve kurallarını, bir dilin kelime hazinesini geleceğe aktarması gibi yönleridir. Bu yüzden yabancı bir dil öğretirken atasözlerinin kullanılması vazgeçilmez bir husustur.

Dilin en eski şekli ve kültürün en önemli unsurları atasözlerinde bulunur. Atasözleri sayesinde yaşanan kültürü tanımak, ataların yaşam tarzını, düşüncesini ve değer yargılarını öğrenmek mümkündür. Her toplum kendi dilini kullanarak tarihine, geleneklerine ve kültürüne bakar ve en güzel şekilde onu ifade eder. Ama atasözleri başka bilgiler de içerir. O da dilin yapısını ve edebî üsluplarını içermesidir. Türkçede çoğu atasözleri ya geniş zamanlı, ya emir kipi, ya da fiilimsi şeklinde kullanılır. Atasözleri basit görünseler de edebî stilistik özellikleri, vurgu, olumsuz ve olumlu cümleleri yan yana kullanır ve kafiye, ritim gibi girift anlamlar yahut yapılar barındırır. Dil öğrenenlere tüm bu özellikleri göstererek onlara kültürün bütün

* Yrd. Doç. Dr., Varşova Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi Türkoloji ve Orta Asya Halkları Bölümü, kamila.stanek@op.pl/ k.stanek@uw.edu.pl

görünümünü, hem de dilin güzelliğini ve gücünü gösterip aktarmak öğretimin temel parçasıdır.

Anahtar kelimeler: Türkçe, yabancı dil, atasözleri, Slav, öğretim.

Culture - Language – Grammar **The Role of Polish and Turkish Proverbs in Teaching Turkish**

Abstract:

As it is well known cultural life and mindset of a country is reflected in a special way in proverbs. There are proverbs in all languages. Proverbs show not only the ability to speak, but also the view of the world and the culture experienced in a given society using a particular language. In this paper I will examine the role of proverbs in teaching the Turkish language. On the one hand, Turkey's culture and value system will be discussed, on the other - the structures of the Turkish language used in proverbs, and of course the methods of using proverbs in the process of teaching Turkish.

Language contains all the cultural activities. It is possible to find proverbs, and of course the methods of using proverbs in the process of teaching Turkish. In language simple everyday conversations, scientific terms, prose and poems, courtesy words, proverbs, prayers, rituals and songs. So a language can be perceived as a nation's cultural archive. In such context proverbs play a very important role. They are means of commenting and evaluating, of passing on to the new generations the values of the culture, of preserving the rules and logic of a language, and preserving the language itself with its vocabulary and grammar. Therefore, proverbs are an indispensable aspect of language instruction.

The oldest form of the language and the most important elements of one's culture are found in proverbs. Through the proverbs it is possible to recognize and learn the culture one lives in, the lifestyle of the ancestors, thoughts and values. Every society using their own language expresses its history, traditions and culture and does it in the most beautiful way the language allows. But proverbs include other information as well. Proverbs show the structure of a language and literary styles. The most Turkish proverbs use present simple tense, imperative, or gerunds.

Even if proverbs appear simple, they contain many different literary stylistic characteristics, affirmative and negative sentences, use phrases and rhyme, rhythm or intricate structures and meaning. The primary target of a teaching a foreign language is, by using all of the features mentioned, to show and transmit to the students the beauty and power of the language and the elements of culture which are expressed in it.

Key words: Turkish, foreign language, proverbs, Slave, teaching.

Giriş

Her insanın hayatında dilin rolü çok özeldir. İnsanlar düşünür, düşüncelerini başka birine anlatmak için ise dili kullanır. Çünkü insan düşünürken bile bildiği kelimeleri ve kavramları kullanır, kullanılan dil ise onun düşüncesini belli bir şekilde sınırlar. Bu konuda WITTGENSTEIN şöyle demiştir: “Dilimin sınırları dünyamın sınırlarını belirler”¹. Bu da bize gösteriyor ki dile vermemek mümkün değildir. Dil, insanları birbirine yaklaştıran, iletişimi sağlayan en önemli unsurdur. Bir toplumu toplum yapan, kültür aktarımını sağlayan dilin özel bir ögesi olan atasözlerinin rolünü de görmezlikten gelmek imkânsızdır.

Her dil hem kültür hem farklı dil mantığı ve yapısı hem de kendine özgü kelimeler içerir. Bilinmeyen kelimeler, kavramlar kullanılmaz. Her dilin kendine has kelime, ifade ve deyişleri vardır. Kendine göre de belli gramer kurallarını kullanır. Her dilin rolü bir taraftan iletişimi sağlamak, öbür taraftan bu dili kullanan toplumun tarihini, kültürünü, bilgilerini sonraki nesillere aktarmaktır. İletişimi sağlamak için iki unsur öne çıkar: 1. birinin konuştuklarını anlamak, 2. anlamlı bir şekilde konuşma yeteneği kazanmaktır. Birini anlamak için kullanılan kelimelerin anlamını bilmek yetmez, aynı zamanda kelimelerin çağrışımlarının, mecaz anlamlarının, hem de kalıplaşmış ifadelerin manasının farkında olmak gerekir. Çünkü yabancı bir dili öğrenirken sadece konuşan insanın kimliği değil aynı zamanda da onun kültürüne giden yolu da öğreniriz.

Atasözleri hem konuşma yeteneğini artırır hem bir ülkenin kültürünün tanınmasını sağlar. Bir dilin gramerinin öğrenilmesinde önemli bir etken olur. İnsan, sadece kendi düşüncelerini değil, bütün hissettiği, duyguları, özel manevi kavramlar hakkında konuşurken ister istemez mecaz kelimeleri ve kalıp ifadeleri, yani deyim ve atasözlerini kullanmaktan kaçınmaz.

Bir dili bilmek, o dilin kültürünü bilmek demektir. Bu yüzden bir dili bilmek, sadece o dilde var olan kelimeleri ve gramer kullarını bilmek anlamına gelmez. Çünkü günlük konuşmalarda, edebî eserlerde, gazetelerde veya haberlerde bile mecaz anlam taşıyan ifadeler ya da atasözleri duymak mümkündür. Bu ifadeler ise insanın dünyaya bakış açısını ve kültürünü yansıtır. Atasözleri, duyulanların anlaşılmasını, sorulan sorulara doğru cevap verilmesini, ana dili kullanan biriyle anlaşabilmeyi sağlamakta fayda sağlar.

Bu yüzden yabancı bir dili öğrenenlerin her şeyi ezberlemelerinin yanında hazır kalıp ifadeleri ve atasözlerini hafızalarına yerleştirmeleri, okuduğu bilgileri uygulamaları da istenmelidir.

Yabancı dil öğretiminde hem diyaloglarda hem de farklı araştırmalarda seviyelere uygun metinler kullanılmalıdır. Yeni bir konuyu anlatırken, bu ko-

1 <http://www.iep.utm.edu/wittgens/>; (16.04.2015).

nuyla ilgili atasözlerini göstermek, öğrenciler için hem daha etkileyici hem daha eğlenceli bir okuma yöntemi olmaktadır.

Türk dili Polonyalılar için çok farklı bir dil; hem dil yapısı hem kelime kökleri bakımından hem de dilde var olan mecaz anlamlı kelimelerin, isimlerin ve fiillerin yaptığı çağrışımlar bakımından bambaşkadır. Bu yüzden Türkçe öğrenmede temel yöntem ezberlemedir. Öğrenenler ya teker teker kelime ya da tam bir cümle ezberleyebilirler.

Atasözleri, Leh-Türk kültürünün benzer ve farklı taraflarını gösterir. Türkçeyi öğrenen kişi, bir atasözünü ezberlemekle hem kelime hem dil yapısı hem farklı çağrışımlar ve mecazlar hem de atasözünün anlamını, yani Türk kültürünün bir kısmını öğrenir. Aynı zamanda dil bilgisi, yani dilin gramer kurallarını teori olarak değil, uygulamada da öğrenir. Bu yüzden özellikle Türk dili öğretiminde atasözlerinin rolü çok önemlidir.

Bu çalışmada kısaca üç nokta üzerinde durulacaktır:

- I. Türk kültürünü yansıtan atasözlerinin dil öğretimindeki rolü (kültürler arası benzerlik, eş ve zıt anlam taşıyan atasözleri).
- II. Atasözleri yoluyla Türkçenin yapısını öğretme imkânı (sözcük yapısı, söz dizimi, zamanlar ve kipler).
- III. Atasözlerinde bulunan edebî stilistik özellikler (mecaz, eş ve zıt anlamlı kelimeler, benzetmeler vs.).

Yukarıda da söylendiği gibi ders anlatırken atasözlerini farklı şekillerde kullanmak mümkündür. Atasözlerindeki kelimeleri açıklarken cümle yapısı, farklı ekler, aynı zamanda sosyo-kültürel bir bilgi vermekteyiz. Mesela temel Türkçe seviyesinde, hava ve mevsimler konusunu işlerken kelimelerin yanında hava durumu ile ilgili atasözlerini hem de Türkiye'nin havasını ve iklimini de açıklayabiliriz. Bir Türk atasözünün Leh dilinde var olan aynı, benzer ya da farklı anlam taşıyan karşılığını beraber vermek yeni öğrenilen ifadenin daha kolay hatırlanmasını sağlar.

I. Türk Kültürünü Yansıtan Atasözlerinin Dil Öğretimindeki Rolü (Kültürler Arası Benzerlik, Eş ve Zıt Anlam Taşıyan Atasözleri)

Her toplumda kullanılan atasözleri, onun tecrübelerinden ve yaşama şartlarından ayrıca yaşanan kültürden kaynaklanır. Atasözlerinde hem evrensel hem de bir toplumun, bir milletin bilgisi ve şuuru simgelenebilir. Yani, atasözlerinde kullanılan kelime ve mecazlar, inanışlar ve inançlar toplumun yaşadığı ortamdaki iklimden, yemek hazırlama tarzından, coğrafya şartlarından bile kaynaklanabilir. Yabancı dil öğretirken edebî eserleri okutmak yüksek seviyelerde mümkünken, temel ve orta seviyelerde ya eserlerin uyarlamasından ya

da kısa, az ama öz kelimelerden oluşan atasözlerinden faydalanmak gerekir. Onlar hem düşünce, hem yaşama tarzı, bilgi, gelenekler, uygun davranışlar, ayrıca nasihatler içerir.

Ömer Asım Aksoy'a göre atasözünün yedi temel kavram özelliği vardır:

1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini bildiren atasözleri.
2. Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini belirten atasözleri.
3. Toplumsal olayların nasıl olageldikleri ve ders almamızı hatırlatan atasözleri.
4. Deneme ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri.
5. Birtakım gerçekler, bilgece düşünceler bildirerek yol gösteren atasözleri.
6. Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri.
7. Kimi inanışları bildiren atasözleri².

Bütün bu olayları anlatan atasözleri Türk kültürünü ve âdetlerini gösterir. Yukarıda sıralanan konulara göre birkaç örnek verip bazı araştırmalar gösterilecektir. Aşağıdaki atasözlerinde Polonya'nın ve Türk dünyasının bakış açısı incelenecektir.

1. Sosyal Olayların Nasıl Olageldiklerini Bildiren Atasözleri

Aşağıdaki örneklerdeki gibi Leh dilinde aynı anlamı taşıyan atasözlerini bulmak mümkündür. Bu da gösteriyor ki bu iki ülkede insanlar aynı şekilde komşuluk ilişkisi kurup ve aynı duygulara sahip olabilir. Ayrıca Polonya atasözlerinde de aynı kıyaslama bulunur.

Atasözlerinde, kıskançlık duygusu açıklanırken çiftlikte bulunan hayvanlar arasında kıyaslamalar yapılır: tavuk - kaz, çok - az süt veren inek. Atasözleri halk arasında kullanıldığı için, halk biliminin önemli bir parçası olarak araştırılır. Eski zamanlarda halkın çoğu köylerde yaşadığı için, hayvan adlarıyla yapılan kıyaslamalar şaşırtıcı değildir. İki atasözü hem Polonya hem Türkiye'de kümes hayvanlarının yaygın olduğuna işaret etmektedir.

“İnek” kelimesi sadece Lehçe atasözünde kullanılır. Polonya köy kültüründe ineklerin sayısı zenginlik işaretiydi. Birinin ineği olursa demek ki zenginliğe ulaşmayı becermiştir. Bu yüzden kıskançlığı anlatırken süt veren inek zenginlik anlamına gelir. Bu atasözü, aynı zamanda kıskançlık duygusunun özünü gösterir.

2 Aksoy Ö. A., (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I,II*, İnkılâp Kitapevi Yayın, İstanbul, s. 17-19.

İnsan elindekilere önem vermez, her zaman daha çok ister, bu nedenle de başkalarının mallarını, başarılarını gözünde büyütür ve onlara sahip olmayı ister. İçindeki kıskançlığı beslemiş olur.

Türk atasözünde büyüklük, bolluk ve başarının sembolü el elma olur. Lehçede ise böyle bir benzetme yoktur ama atasözlerine göre gölge ile ışık (aydınlık) ayrılmazsa, başarı ile kıskançlık da birbirinden ayrılmaz. Birinin başarısı diğerinde kıskançlık duygusunu uyandırır.

*Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür./ Komşunun karısı kız görünür*³.

Kura sasiada jest zawsze tustsza niżli własna geś⁴. – Komşunun tavuğu her zaman kendi kazından daha yağlıdır.

Cudze bydło dojnieszse. – Yabancınm/ elin ineği daha çok süt verir.

Cudze rzeczy lepsze. – Yabancınm/ elin eşyaları her zaman daha iyidir.

Al elmaya taş atan çok olur.

Lehçede ise şu atasözleri mevcuttur:

Bez zazdrości zaden na świecie wielkim nie był. – Bu dünyada bütün büyük insanları kıskanmayan yoktur.

Zazdrość towarzyszy powodzeniu jak cień światłu. – Kıskançlık başarıya, gölgenin ışığa eşlik ettiği gibi eşlik eder.

2. Doğa Olaylarının Nasıl Olageldiklerini Belirten Atasözleri

Polonya ve Türkiye iklimi ne kadar farklı görünse de bir ay hakkında benzer anlam taşıyan atasözleri vardır. Hem Lehçede hem Türkçede özellikle mart ayı ile ilgili atasözleri yer alır. Bu ayda ilkbahar başlar ama kış da devam

3 Türk atasözleri şu sözlüklerden seçilmiştir: Akpınar Ş., (2006), Türk Atasözlerinden Seçmeler, Bilge Kültür Sanat, İstanbul; Aksoy Ö. A., (2004), (önsöz), Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I,II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dili Kurumu Yayınları: 279, Ankara; Aksoy Ö. A., (1988), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I,II, İnkılâp Kitapevi Yayın, İstanbul; Köklügiller A., (1993), Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler, Kaya Yayınları, İstanbul; Parlatur, İsmail, (2007), Atasözleri, Yargı Yayınevi, Ankara; Saraçbaşı M. E., Minnetoğlu İ., (2002), Örneklî ve Açıklamalı Türk Atasözleri Aözlüğü, Bilge Kültür Sanat, İstanbul; Sözer V., (2001), Büyük Sözü Dinleyenler İçin Atasözleri Sözlüğü, Epsilon Yayıncılık, İstanbul; Sözer V., (2001), Geniş Kapsamlı Atasözleri Sözlüğü, Epsilon, İstanbul.

4 Türk atasözlerine en yakın anlamı taşıyan atasözlerini bulmak için şu sözlüklerden faydalanılmıştır: Berner, J., (1992), Mądrej głowie dośc...przysłowie, Oficyna Wydawnicza Stopka; Łomża; Masłowsky Danuta i Włodzimierz, (2000), Księga Przysłów Polskich, Wydawnictwo Antyk, Keçy; Masłowsky Danuta i Włodzimierz, Przysłowia polskie, (2003); Wydawnictwo Videograf Edukacja sp. z o. o., Katowice; Świrko Stanisław, (1975), Na wszystko jest przysłowie. Popularny wybór przysłów polskich w układzie tematyczno-hasłowym, wybrał, opracował i opatrzył wstępem Świrko Stanisław, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.

eder. Bütün yemekler biter ve yeni ürünler de azdır, odun da bitmek üzeredir ve dışarısı hâlâ soğuktur. Bu şartlar Türk atasözünde hava değişikliği, Lehçe- de ise soğukluk anlamında ön plana çıkarılır. Yani hava sıcaklığı sıfırın altında olabilir, çünkü su bile donabilir, insan ise üşümek için bir tane kürk değil iki tane bile giyebilir. Türk atasözüne göre odun bittiği zaman küreğin sapı bile ateşe verilir.

Mart ayı ile ilgili diğer bir anlam içeren atasözü daha çok çiftlik hayatına değinir. Mart ayında yağışlar hem Polonya'nın hem Türkiye'nin iklimlerinde hoş görülmez. Çünkü tecrübelerden kaynaklanan bilgiye göre mart ayı kuruy- sa toprak daha bereketli olur.

Martla ilgili bütün atasözleri bu ayın çok zor olduğunu belirtir. Lehçe'de aynı anlamlı atasözleri bu gerçeği vurgular. Şöyle bir genelleme yapabiliriz: Polonya'nın ve Türkiye'nin havası bazı aylarda benzerlik gösterir. Ayrıca hepimiz bu iki ülkenin ikliminin farklı olduğundan eminiz. Ama hem Polon- ya'da hem Türkiye'de martın önemi özellikle çiftçilikte kendini gösterir. Bu iki ülkede de martta yağış istenmez.

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

Mart ayı, dert ayı.

Mart çıkmadıkça dert çıkmaz.

Mart çıktı, dert çıktı.

Mart geldi, dert geldi.

W marcu jak w garncu⁵. – Mart ayında tencerede gibi olur (her şey karma- karışıktır).

Czasami w marcu zetnie wodę w garncu. – Bazen mart ayında tencerede- ki su buz tutar. Czasem marzec tak się podsadzi, że dwa kożuchy oblec nie zawadzi. – Bazen mart ayı o kadar yükselir ki, iki post/ kürk giymenin zararı yoktur.

Martta tezek kuruya, nisanda seller yürüye.

Martta yağmasın, nisanda dinmesin.

Marta yağmaz, nisanda dinmezse sabanlar altın olur.

Mart yağar nisan övünür, nisan yağar insan övünür.

Kiedy w marcu deszczu wiele, nieurodzaj zboża ściele. –

Martta çok yağmur varsa tahılda kıtlık olur/ tahılı yatırır.

5 Mart ayı ile ilgili atasözleri şu kaynakçadan alınmıştır: http://www.kalendarzswiat.pl/przyslowia_marzec; (18.04.2015).

Gdy w marcu deszcz pada, wtedy rolnik biada, gdy słońce jaśniej, to rolnik się śmieje. – Martta yağmur yağarsa çiftçi şikâyet eder, güneş parlarsa yüzü güler.

Suchy marzec, kwiecień mokry, maj przechłodny - nie będzie rok głodny. –
Kuru mart, yağışlı nisan, mayıs serin - böyle yılda açlık olmaz.
Suchy marzec, mokry maj, będzie żytko jako gaj. –
Kuru mart, yağışlı mayıs, tahıl koru gibi olur.

3. Toplumsal Olayların Nasıl Olageldikleri ve Ders Almamızı Hatırlatan Atasözleri

Burada toplanan atasözleri dört konuyu işler. Birincisi cesaret ve kahramanlık konusudur. Cesaretli olmak, düşmanlardan kaçmayıp savaşmak bir kişinin ölümüyle sonuçlanabilir. Bu yüzden insan aklını kullanarak hareket etmelidir. Ne zaman mücadeleye devam edeceğine ne zaman yenilgiyi kabul edeceğine karar vermelidir.

Hem Polonya hem Türk atasözlerinde kendi canını kurtarmak en önemli şeydir. Kazananın, yenilmişin (mağlubun) yerleri geçicidir ve değişebilir. Zamanla yenen başarıya ulaşabilir. Önceden yenen, yenilen olabilir.

Kaçanın anası ağlamamış./ Erkekliğin onda dokuzu kaçmaktır.

Śmierci nie czekaj, lepiej uciekaj. – Ölümü bekleme, kaçarsan daha iyi olur.

Lepiej być żywym tchórzem, niż zabitym bohaterem. – Ölü kahraman olmaktansa canlı korkak olmak daha iyidir.

Vurmak da yiğitlik, kaçmak da.

Dobra odwaga, ale żeby była mądra. - Cesaret iyi, ama akıllı olmalı.

Atasözünde işlenen konu ikinci evlilik ile ilgilidir. Hem Polonya hem Türk kültüründe evlilik kutsaldır. Evlilik hayatındaki mutluluk insanın elinde değil Allah'ın yazdığı kaderdir. İnsanın fazla yapabilecek bir şeyi yoktur.

Nikâhta keramet var.

Co Bóg złączył nich człowiek nie rozłącza. – Allah'ın bağladığını insan ayıramaz.

Śmierć i żona od Boga przeznaczona. – Ölüm ve eş Allah'ın takdiridir.

Üçüncü gösterilen konuda baba-oğul ilişkisi vurgulanır. Burada da araştırılan iki kültürde evlatların nankörlüğü ve sorumsuzluğu vurgulanır.

Bir baba dokuz evladı besler, dokuz evlat bir babayı beslemez.

Jeden ojciec dziesięciu synów wychowa, a dziesięciu synów jednego ojca nie mogą. – Bir baba on oğlunu büyütür, on oğlu bir babayı büyütmeyi beceremez.

Dördüncü konu ise karı koca arasındaki farklılıkları vurgular. Verilen atasözlerinde erkek her şeyi eve getirir kadın ise evden götürür. Burada erkek geçimi sağlarken, kadının harcamalarının sonsuzluğuna işaret edilir.

Erkek sel, kadın/ avrat göl.

Co gospodarz wozem przywiezie, to zła gospodyni garścią wyniesie. – Ev sahibinin arabayla getirdiğini, kötü ev hanımı avuçla götürür.

Co mąż zbierze workiem, to żona wyniesie garnkiem. – Koca çuvalla toplar, kadın tencereyle götürür.

Więcej żona wyniesie fartuchem, niż mąż wywiezie wozem. – Kadın eteğiyle götürür, koca arabayla getirir.

4. Deneme ya da Mantığa Dayanarak Doğrudan Doğruya Ahlak Dersi ve Öğüt Veren Atasözleri

Burada toplanan, ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri, dört konu üzerinde gruplandırılacaktır. Birincisi sabır ile ilgilidir. Araştırılan iki dilde ve kültürde yine benzerlik ortaya çıkmaktadır. Sabır övünür çünkü başarıya giden yol odur. Başarı ve zenginlik iki kültürde de sabırdan kaynaklanır, ama yapılan kıyaslamalar farklıdır. Birinci atasözünde sabrın açıklaması, Türkiye'deki yaşam tarzına dayalıdır; bu yüzden içinde helva ve atlas kelimeleri yer alır.

Sabreyle işine, hayır gelsin başına.

Sabırla koruk helva olur; dut yaprağı atlas.

Cierpliwością i pracą ludzie się bogacą. – Sabırla ve çalışmakla insan zengin olur.

Cierpliwość i mury przebije. – Sabır duvarı bile deler.

Kropla wody i kamień przedziurawi. – Bir damla su kayayı bile deler.

İkinci konu, yine dikkate alınması gereken bir öğüt içerir. O da daha önce açıklanmış olan kahramanlık kavramı ile alakalıdır. İnsan zeki ve akıllı bir varlıktır. Bu yüzden düşmanı kuvvetliyse ona karşı uyumlu davranmalı, zarara uğramamak için ona saygı göstermelidir. İki dildeki atasözlerinde bulunan saygının işareti el öpmektir. Polonya kültüründe bu gelenek artık yoktur. Hâlâ yaşamakta olan başka bir gelenek vardır. O da kadının elini öpmektir.

Bükemediğin eli öp, başına koy./ Isıramadığın eli öp, başına koy.

Gdy wróg mocny to go liź, jak osłabnie to go zgryź. – Düşmanın kuvvetliyse onu yağla, zayıflayınca onu ısır.

Całuj rękę, której ugryżć nie możesz. – Isıramadığın eli öp.

Üçüncü konu gereksizce kendini tehlikeye atmama öğüdüdür. Türkçede tehlikenin sembolü yılan, Lehçede ise arıdır. Bizi ilgilendirmeyen, zor duruma sokabilecek olaylara karışmamayı öneren Polonya atasözünde kapı arası ve ateş sembol olur. Nasıl olsa tehlikelerden ve zor durumlardan uzak durmak iki dilde ve kültürde en akıllı ve övünülen bir davranış olarak algılanmaktadır.

Her deliğe elini sokma, ya yılan çıkar ya çıkan.

Nie kładź palca między drzwí, bo ci go przytną. – Parmağını kapı arasına koyma/ sokma çünkü kesilir.

Nie wsadzaj ręki w osie gniazdo. – Elini arı yuvasına sokma.

Nie kładź słomy przy ogníu, bo się zapali. – Samanı ateş yanına koyma.

Dördüncü konu iş ile ilgilidir. İşten korkmamak lazımdır, ama işe göre iyi ve düzgün bir şekilde hazırlık yapmak gerekir.

Sen işten korkma, iş senden korksun.

Dzielnego człowieka robota się nie boi. – Yiğit işten korkmaz.

Kto się do roboty stroi, ten się też roboty nie boi. – Kim işe hazırlanırsa, o işten korkmaz.

5. Birtakım Gerçekler, Bilgece Düşünceler Bildirerek Yol Gösteren Atasözleri

Araştırılmış iki dilde ve kültürde genellemeleri kapsayan, bize yol gösteren atasözlerinde dünya kuralları ve gerçekleri hemen hemen aynıdır. Vicdanı temiz olmayan, şüphelenen biri ya da bir şeye alışmış biri devamlı tedirgin olur. Türk atasözünde böyle bir kişi taranacak yaralı bir ata benzetilir. Lehçede ise dövülen köpek veya makas sembolü olur. Atasözlerinde hayvanlar sık sık mecaz anlam taşır ama nesnelere özellikle halk arasında yaygın olmayan devamlı kullanılmayan şeylere nadiren rastlanır. Çünkü o doğa ile ilgili değil, daha çok şehir hayatına aittir. Sözü geçen atasözlerinde makas kelimesi geçmişte terzi mesleğinin sembolüdür.

Al kaşağıyı gir ahıra, yarası olan gocunur./ Al kaşağıyı gir ahıra, yağırı olan gocunur.

Uderz w stół, nożyce się odezwą. – Masaya vur, makas ses çıkarır.

Bitemu psu dosyć kij pokazać. – Dövülen köpeğe değnek göstermek yeter.

Bir korkak bir orduyu bozar.

Jedno stęchle jajko psuje całą potrawę. – Bir çürük yumurta, tüm yemeği bozar.

Jedna parszywa owca, całe stado zarazi. – Bir kuduz koyun, hastalığını bütün sürüye bulaştırır.

Jedno zgniłe jabłko wszystkie zarazi. – Bir çürük elma hepsine bulaşır.

Sonraki atasözleri yine sabır ile alakalıdır. Sabırlı ve kararlı davranış su damlalarına ve merdivenden çıkmaya benzetilir. Türk atasözünde damla deniz bile oluşturabilir. Polonya atasözünde ise taşları delebilir. Diğer taraftan damlalar sabırla toplanabilecek zenginliğe ulaşmayı sağlar. Bu anlamda Lehçede tahıl tohumları geçer.

Merdivenden basamak basamak çıkılır.

Merdivenden ayak ayak çıkılır.

Taşları delen, suyun gücü değil sürekliliğidir.

Pospiech powolny, skały przewrócić zdolny. – Acele iş yavaş ilerler, dağları devirir.

Kropla po kropli draży skałę. – Damlaya damlaya kayayı, taşları deler.

Damlaya damlaya göl olur (damlacıktan sel olur).

Kropla do kropli, a będzie morze. – Damla damlayla deniz olur.

Ziarnko do ziarnka, a zbierze się miarka. – Tohum tohumla çuval toplar.

Dünya kurallarını gösteren atasözlerinde ölüm, her canlının yaşayacağı kaçınılmaz bir son olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimse ölüme çare bulmadı ve bulamayacak. Bu, doğanın değişmez bir kuralıdır.

İnancı gösteren söyleyişler, Allah'ın gücünü ve O'ndan iyilik geleceği inanişini vurgular. Polonya atasözünde inancın gücü, aynı zamanda çalışmanın gerekliliği düşüncesini gösterir.

Ecele çare bulunmaz.

Na śmierć nie ma lekarstwa. – Ölüme karşı ilaç yoktur.

Co się rodzi, to i umrzeć musi. – Her doğan ölür.

Każdy, co się rodzi, umrzeć musi. – Kim doğarsa, ölür.

Allah'tan umut kesilmez.

Wiara zbawia i uzdrawia. – İnanç kurtarır ve iyileştirir.

W Bogu nadzieja w pracy korzyść. – Allah'a ümit, işte kâr.

6. Töre ve Gelenekleri Bildiren Atasözleri

Töre ve gelenekleri gösteren Türk ve Leh atasözlerinde benzerlikler bulmak mümkündür. Birinci benzerlik, gelenek, düşünce ve aile içinde kızın yeridir. Her iki kültürde de kız anne babasına daha yakındır, özellikle annesi-

ne daha düşkündür, hem de annesine lazım olan çocuktur. Diğer taraftan kız masrafların sembolüdür. Çünkü çeyiz toplama işi ailesine düşer, ayrıca kızlar, erkeklere göre kıyafetlere ve süslere daha çok önem verir.

Sonraki benzerlik kadın rolünün algılanmasında bulunur. Her iki dilde onun yeri ev, onun işi ev işleridir. Kadını gerçek kadın yapan çocuk, mutfak işi ve ev düzenidir.

Töre ve gelenekleri anlatan atasözlerinden birkaçı saygı göstermekle ilgilidir. Yukarıdaki Türk atasözü gibi *El öpmekle dudak aşınmaz./ Etek öpmekle dudak aşınmaz.* Aynı anlamı taşıyan Polonya atasözü yoktur. Ama eskiden Polonya kültüründe de el öpme geleneği vardı. Günümüzde sadece teşekkür etmek için kullanılan bir ifade olarak kaldı. Ayrıca Türk geleneği el öpme şeklinden de farklıdır. Polonya'da öpülen el alna konulmaz. Kadının el öpmesi geleneği hâlâ yaşamaktadır.

Polonya'nın ikinci atasözünde hem saygı hem ikiyüzlülük söz konusudur. Yüzeysel gösterişe dayalı davranışa hiç önem verilmemelidir. Çünkü insanın günlük hayattaki yapmacık olmayan tavırları onun gerçekte nasıl olduğuna işarettir.

Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz⁶.

Kto nie ma córek ten nie ma dzieci. – Kızı olmayanın çocuğu yokmuş gibi.

Kız beşikte/ kundakta, çeyiz sandıkta./ Kız kucakta, çeyiz bucakta.

Gdy masz córki, winienieś mieć z pieniędzmi worki. – Kızın varsa, parayla dolu çuvallar lazım.

Jak się córka urodzi, to jakby się siedmiu złodziei do komory podkopało. – Kız doğarsa, depoya yedi hırsız girmiş gibidir.

Erkek iş başında, kadın aş başında belli olur.

Chłop do cepów, baba do kądzieli. – Erkek harman dövenine, kadın örekeye.

Chłop do kielni, baba do patelni. – Erkek malaya, kadın tavaya.

Babska droga od pieca do proga. – Kadın yolu ocaktan eşiğe kadar.

El öpmekle dudak aşınmaz./ Etek öpmekle dudak aşınmaz.

Po rękach kogo całować. – Birini ellerinden öpmek (teşekkür etmek).

6 Anne ve kız ile ilgili atasözleri şu bildiriden alınmıştır: Stanek Kamila B.; (2015), “Türkçede ve Türk Atasözlerinde Anne Kavramı”, 82. Dil Bayramı/Türkiye Polonya: 600 Yıllık Geçmişte Dil ve Edebiyat – Ankara, 26.09.2014, Güncel Sanat Dergisi, ISSN: 2449-3693, no. 40, Adana, s. 26-33.

Nie ten naprawdę szanuje, co całuje, ale ten, co w zgodzie żyje.– Gerçek saygı elini öpen değil, uyum içinde yaşayandır.

7. Kimi İnanışları Bildiren Atasözleri

Aşağıdaki atasözleri sadece iki konu ile ilgilidir. Birinci konu tek Allah'a inancı göstermektedir. Allah'ın gücü sınırsızdır. O'nun adaletli olduğu vurgulanır. Allah'ın gözünde herkes eşittir, ne zenginlik ne de ün insanın hayatını yönlendirebilir. İnsanın geleceği sadece Allah'ın elindedir.

Böyle bir inanış hem Türk hem Polonya kültürlerinde yaygındır. Buna yakın anlam sonraki atasözlerinde de bulunur. Kısmet ve bu dünyada rahat yaşam insanın iradesine bağlı değildir. Kimse gelecekte neler olacağını bilemez. Bu inanışı ifade eden söyleyişler farklı şekilde dile getirilir. Lehçede Yunan mitolojisinden gelen 'Kader Hanım' bolluk ve mutluluk verir. Türkçede ise bu kısmet meselesidir.

Her insan için ikinci önemli husus aile düzenini sağlamaktır. Bu yüzden hem Türkiye'de hem Polonya'da yaygın bir inanışa göre ahlak ve terbiye aneden kızlara geçmektedir.

Allah verince kimin oğlu, kimin kızı demez.

Przed Bogiem wszyscy równi. – Allah'ın gözünde herkes eşittir.

Nikt nie zgadnie, jaki mu los przypadnie. – Kaderin ne olacağını kimse bilmez.

Balı, parmağı uzun (olan) yemez, kısmetlisi yer./ Balı, parmağı uzun yemiş, kısmetli olan yemiş.

Fortuna dziesięciu minie, jednego ułapi. – Kader ondan geçer, birini tutar.

Gdy pani fortuna błysnie, to się drzwiami i oknami ciśnie. – 'Kader Hanım' parlarsa, hem pencereden hem kapıdan gelir.

Ananın bahtı kızına

Alma soysuzun kızını, sürer anası izini.

Jaka mać, taka nać. - Anası nasılsa kızı da öyledir.

Jaka matka, taka natka. – Anne nasıl kızı da öyle.

Niedaleko pada jabłko od jabłoni. - Elma, elma ağacından uzak bir yere düşmez.

Dobre drzewo, dobry owoc rodzi. - İyi ağaç, iyi meyveler verir.

Zły owoc, znak złego drzewa, złość matki w córkę się wlewa. - Kötü meyve, kötü ağacın belirtisidir, ana kızgınlığını kızına döker.

II. Atasözleri Yoluyla Türkçenin Yapısını Öğretme İmkânı (Sözcük Yapısı, Söz Dizimi, Zamanlar ve Kipler)

Yukarıda sıralanan atasözlerini dil yapısına göre incelemek mümkündür. O zaman öğrenciler, bütün Türkçe ekleri, cümle yapısını, sıfatları, isimleri, şahısları, fiilleri, fiillimsileri, fiillerin kiplerini ve zamanlarını öğrenmiş olur. Atasözlerinde kullanılan gramer kurallarıyla, en temel olan büyük ünlü uyumu ve tamlamalar atasözleri yardımıyla öğretilir. Aynı zamanda seviyeye göre Polonyalılar için Türkçe gramer teorik olarak değil, uygulamalı olarak da gösterilebilir.

Bir atasözünde boşluklar bırakılarak öğrencinin uygun ekleri yazması istenebilir. Büyük ünlü uyumu ve tamlamalar şu atasözleri yardımıyla açıklanabilir:

Komşu..... tavuk, komşuya kaz görünür.

Komşu..... karı..... kız görünür.

Tamlamalar, temel seviyede öğretilen bir konudur. Atasözlerinde sık sık rastlanan bu yapı, alıştırma örneği olabilir. Aynı zamanda öğrencinin tamlayan ve tamlanan eklerini, büyük ünlü uyumunu, yardımcı ünsüzleri öğrenmesi mümkündür. Böylece araştırmada öğrenciler hem ünsüz yumuşamasını öğrenmiş olur (k-ğ), hem de yardımcı ünsüzü kullanma kuralına -s- alışır. Aynı zamanda ünlü uyumuna göre uygun ünlü seçmek zorunda kalacaktır.

Başka bir örnekte yine hem belirtili ad tamlaması hem büyük ünlü uyumuna göre ekler seçilmelidir:

Ana..... bahtı kızı.....a.

Burada başka bir kuralı öğretme olanağı vardır: İyelik eklerinden sonra gelen yardımcı ünsüzün kullanılışı/ kullanılması gereğini gösterir, mesela: KIZ-İ-N-A.

Komşunun tavuğu, komşuya kaz görünür./ Komşunun karısı kız görünür.

Kaçanın anası ağlamamış.

Ananın bahtı kızına.

Şimdiki zaman, atasözlerinde nadiren kullanılır, ama geniş zamana hemen hemen bütün atasözlerinde rastlamak mümkündür:

Komşunun tavuğu, komşuya kaz görünür.

Komşunun karısı kız görünür.

Al elmaya taş atan çok olur.

Marta yağmaz, nisanda dinmezse sabanlar altın olur.

Mart yağar, nisan övünür, nisan yağar insan övünür.

Bir baba dokuz evladı besler, dokuz evlat bir babayı beslemez.

Bir korkak bir orduyu bozar.

Alma soysuzun kızını, sürer anası izini.

Erkek iş başında, kadın aş başında belli olur.

Damlaya damlaya göl olur (damlacıktan sel olur).

Yukarıda da gösterildiği gibi benzer alıştırmalar yaparken zamanları öğretmek mümkündür.

Atasözlerinde bulunan fiillerin mastar hâli bırakılarak öğrencilerden şimdiki, geniş, -di’li, -miş’li zamanın eklerini yazmaları istenebilir.

Geniş zamanı öğretirken fiilin geçtiği yerlerde edilgen şeklini yazması daha uygun görünmektedir. Çünkü iki farklı eki aynı zamanda öğretmeye kalkarsak, öğrenciler için zor olabilir. Bu yüzden ya kipi ya da zamanları alıştırmalarda kullanmakta fayda vardır.

Atasözleri aracılığıyla zamanları öğretmek kolaydır. Genelde atasözlerinde üçüncü şahıs eki kullanılır, yani zaman ekinden sonra hiçbir ek gelmez.

Bu alıştırmaların başka bir avantajı, fiillerin hem olumlu hem de olumsuz şeklini öğretme olanağı sunmasıdır. Çünkü atasözlerinde bu iki şekil kullanılır. Uygun şekil uygulanmazsa atasözünün anlamı kalmaz. Öğrencilere, fiilin olumsuz olacağı gösterilip ipucu da verilebilir.

Komşunun tavuğu, komşuya kaz (görünmek)

Al elmaya taş atan çok (olmak)

Mart yağar, nisan (övünmek), nisan yağar insan (övünmek)

Bir baba dokuz evladı (beslemek)....., dokuz evlat bir babayı (beslemek).....

Bir korkak bir orduyu (bozmak).....

Burada ‘-dir’ ekinin kullanımını açıklamak lazım çünkü bazı atasözlerinde ‘-dir’ yazılır bazıları yazılmaz ama cümle yapısına göre, cümlenin sonuna gelen bir ektir.

Mart ayı, dert ayı.

Erkekliğin onda dokuzu kaçmaktır.

Vurmak da yiğitlik, kaçmak da.

Nikâhta keramet var.

Erkek sel, kadın/avrat göl.

Kız beşikte/ kundakta, çeyiz sandıkta.

Kız kucakta, çeyiz bucakta.

Ananın bahtı kızına.

Atasözlerinde hem görülen hem öğrenilen geçmiş zaman da kullanılır.

Mart çıktı, dert çıktı.

Mart geldi, dert geldi.

Kaçanın anası ağlamamış.

Balı, parmağı uzun yememiş, kismetli olan yemiş.

Mart (çıkma)....., dert (çıkma).....

Mart (gelme)....., dert (gelme)

Kaçanın anası (ağlamamak).....

Balı, parmağı uzun (yememek)....., kismetli olan (yemek).....

Alıştırma yaparken öğrencilere görülen ve öğrenilen geçmiş zaman arasındaki farklar açıklanabilir.

Nasihet ve öğüt verirken en çok emir kipi kullanılır:

Martta yağmasın, nisanda dinmesin.

Bükemediğin eli öp, başına koy.

Isıramadığın eli öp, başına koy.

Her deliğe elini sokma, ya yılan çıkar ya çıyan.

Sen işten korkma, iş senden korksun.

Sabreyle işine, hayır gelsin başına.

Türkçedeki zamanları öğretme alıştırmalarında olduğu gibi emir kipini öğretirken de atasözlerinden faydalanabiliriz. Yukarıda söylendiği gibi burada da en çok üçüncü şahsı kullanmak gerekecektir ama ikinci şahsa da sık sık rastlanmaktadır. Çünkü öğüt içeren atasözleri doğrudan bir kişiye söylenen sözlerdir. Emir kipinin ikinci şahsının olumlu şekli sorunsuzca öğretilir. Çünkü o sadece fiilin kökünden oluşur ama üçüncü şahsı kullanmak için en azından büyük ünlü uyumu kurallarını hatırlatmak gerekir.

Bükemediğin eli (öpmek)....., başına (koymak).....

Martta (yağmamak)....., nisanda (dinmemek).....

Sen işten (korkmamak)....., iş senden (korkmak).....

Edilgen fiiller şu örneklerle öğretilebilir:

Merdivenden basamak basamak çıkılır.

Merdivenden ayak ayak çıkılır.

Ecele çare bulunmaz.

Allah'tan umut kesilmez.

Edilgende iki farklı ek kullanıldığı için alıştırmalar ikiye bölünebilir. Birinci grupta '-il' eki kullanılan fiiller olabilir, ikicisinde ise '-in' ekinin kullanıldığı fiiller. Atasözlerinde bu iki ekin hem olumlu hem olumsuz şekli olduğu için öğrencilere eklerin sırasını bu şekilde gösterebiliriz.

1. *Merdivenden basamak basamak (çıkmaq).....*

Allah'tan umut (kesmek).....

2. *Ecele çare (bulmaq).....*

Ettirgen fiilleri kapsayan atasözleri:

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

Yukarıda yazılan atasözlerinde sadece bir tanesinde ettirgen yapı kullanılmıştır. Bu kip Polonyalılar için özellikle sorun yaratan bir kiptir. Lehçede olmayan bu kip, birkaç ekle yapılmaktadır (-r, -t, -dır). Hatta bütün fiillere uyan bir kuralı da yoktur. Bu yüzden olabildiğince çok kural kullanılarak (tek heceli fiillerde genelde '-tir' kullanılır gibi) konu anlatılmalı, kalan fiillerin edilgen kipi olduğu ezberletilebilir.

Ulaş, ortaçlar ve fiilimsilerin kullanıldığı atasözleri:

Mart çıkmadıkça dert çıkmaz.

Martta tezek kuruya, nisanda seller yürüye.

Vurmak da yiğitlik, kaçmak da.

El öpmekle dudak aşınmaz.

Etek öpmekle dudak aşınmaz.

Bükemediğin eli öp, başına koy.

Isıramadığın eli öp, başına koy.

Allah verince kimin oğlu, kimin kızı demez.

Al kaşağıyı gir ahıra, yarası olan gocunur.

Al kaşağıyı gir ahıra, yağırı olan gocunur.

Al elmaya taş atan çok olur.

Kaçanın anası ağlamamış.

Ulaşlar, ortaçlar yani fiilimsiler orta ya da temel seviyenin sonunda öğretilir. Çoğu, Lehçe gramerinde yer almaz, bu yüzden onları öğretmek için oldukça uzun zaman ayırmak lazımdır. Hepsini öğrenme, en kolay olandan (-an/-en) en zor olana kadar (-dik/ -acak) yaklaşık üç dört ay sürebilir. Ulaş, ortaçlar ve fiilimsilerin öğretiminde bazılarının aynı veya çok benzer anlam içermesinden ötürü zorluk yaşanmaktadır (-a/-a, -arak; -ar/-maz, -ince, -ip).

Lehçede fiilden isimler var olduğu için mastarın ne olduğu, nasıl kullanıldığı rahatça anlaşılabilir ama ne zaman, hangi ekin kullanılacağı konusunda öğrencilerin çoğu zorluk yaşamaktadır (-iş, -ma, -mak). Bu konuya uygun özel alıştırmalar hazırlamak lazımdır çünkü atasözlerinde yer alan sözler yetersizdir.

Yukarıdaki atasözlerinde yapım ekinin kullanıldığı ifadeleri sıralamak mümkündür:

-lik, -siz

Vurmak da yiğitlik, kaçmak da.

Erkekliğin onda dokuzu kaçmaktır.

Alma soysuzun kızını, sürer anası izini.

Yukarıdaki yapım eki yaygınsa ve her yerde duyulursa bunları öğrenmekte ve anlamlandırmakta kimse zorlanmayacaktır. Tek zorluk ‘-lik/-siz’ eki içeren sözleri güzel bir şekilde Lehçeye çevirmektir ama bu, dil öğretimiyle alakalı değildir.

III. Atasözlerinde Bulunan Edebî Stilistik Özellikler (Mecaz, Eş ve Zıt Anımlı Kelimeler, Benzetmeler vs.)

Atasözleri, Türk dil bilimciler göre edebî eserler olarak geçmemesine rağmen, Lehçede en kısa edebî eser olarak algılanır ve incelenir. Çünkü şiirsellik ve edebî stilistik içermektedir. Aşağıdaki örnekler şiirleri, uzun metinleri, hikâyeleri, romanları incelemek için iyi bir başlangıç ve hazırlık olabilir.

Üst seviyede atasözlerinde bulunan edebî stilistik özellikler de öğretilebilir. Tabii ki daha önce mecaz ve benzetmeler öğrencilere anlatılmalı. Bunları öğrettikten sonra atasözleri, öğrenenlere yabancı gelmez. Aynı zamanda farklı üslupları açıklarken dilin güzelliğini ve zenginliğini göstermiş oluruz.

Atasözlerinde bulunan söz sanatı **aliterasyondur (yineleme)**. Ahenk oluşturmak için sözcüğün (ünlü ya da ünsüz) başına gelen ses sonraki sözcüklerde yinelenir, bu da anlatıma güç ve özel bir mana katar. Bazı atasözlerinde birinci ve ikinci sözcükler aynı sesle başlar:

***Bir** anaya bir kız, **bir** kafaya bir göz.*

***Bir** korkak **bir** orduyu bozar.*

***Damlaya damlaya** göl olur.*

***Erkek iş başında, kadın aş başında** belli olur.*

Tezat (zıtlık) - aynı varlığın iki zıt yönünü bir arada ifade etme veya birbirine zıt iki kavram arasında ilgi kurma sanatıdır⁷.

7 <https://turkceogretmeni.wordpress.com/edebi-sanatlar/>; (18.04.2015).

Erkek iş başında, kadın aş başında belli olur.

Erkek sel, kadın/ avrat göl.

Erkek sel, kadın/ avrat göl.

Vurmak da yiğitlik, kaçmak da.

Balı, parmağı uzun (olan) yemez, kısmetlisi yer.

Balı, parmağı uzun yememiş, kısmetli olan yemiş.

Bir baba dokuz evladı besler, dokuz evlat bir babayı beslemez.

Benzetme (teşbih) - Ortak yönleri olan iki kavramdan, zayıf olanın güçlü olana benzetilmesidir⁸.

Mart ayı, dert ayı.

Erkek sel, kadın/ avrat göl.

Mübalğa (abartma) - Anlatılan bir durumun olduğundan çok daha fazla ya da az gösterilmesidir⁹.

Bir baba dokuz evladı besler, dokuz evlat bir babayı beslemez.

Erkekliğin onda dokuzu kaçmaktır.

Komşunun karısı kız görünür.

Martta yağmaz, nisanda dinmezse sabanlar altın olur.

Kinaye - Gerçek anlamı da düşünülebilecek bir sözü, gerçek anlamının dışında bir anlamda kullanmaktır¹⁰.

Al elmaya taş atan çok olur.

Al kaşağıyı gir ahıra, yağırı olan gocunur.

Al kaşağıyı gir ahıra, yarası olan gocunur.

Erkek sel, kadın/ avrat göl.

El öpmekle dudak aşınmaz.

Tekrir (tekrarlama) - Sözün etkisini güçlendirmek için bazı sözcük ya da sözleri aynı dizede veya art arda gelen dizelerde tekrarlamaktır¹¹.

Merdivenden ayak ayak çıkılır.

Merdivenden basamak basamak çıkılır.

Bir baba dokuz evladı besler, dokuz evlat bir babayı beslemez.

8 <http://edebiyatforum.com/index.php/component/jootags/cinasörnekleri.html>; (30.11.2013).

9 op.cit.

10 op.cit..

11 op.cit.

Damlaya damlaya göl olur (damlacıktan sel olur).

Erkek iş başında, kadın aş başında belli olur.

Mart çıktı, dert çıktı.

Mart geldi, dert geldi.

Mart yağar, nisan övünür, nisan yağar insan övünür.

Seci (iç uyak) - Nesirdeki kafiyedir. Cümlelerde birbiriyle kafiye oluşturacak sözcükler kullanılır¹².

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

Erkek iş başında, kadın aş başında belli olur.

Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz.

Kız kucakta, çeyiz bucakta.

Mart ayı, dert ayı.

Mart çıktı, dert çıktı.

Mart çıktı, dert çıktı.

Mart geldi, dert geldi.

Mart geldi, dert geldi.

Mart yağar, nisan övünür, nisan yağar insan övünür.

Martta tezek kuruya, nisanda seller yürüye.

Vurmak da yiğitlik, kaçmak da.

Sonuç

Atasözleri çeşitli çalışmalarda kullanılabilir. En kolay olandan, mesela dikte, boşluk tamamlama, uygun çekim eklerini seçme vb. orta ve yüksek seviyede Türkçe ders anlatırken bir atasözü hakkında kompozisyon yazdırma, onun anlamını kendi sözleriyle açıklama çalışmaları yapılabilir.

Yüksek seviyedeki Türkçe öğretiminde ise yine aynı atasözleri kullanılır ve daha geniş bir yazı öğrenciden istenebilir. Türk kültüründeki atasözleri, kültürdeki bakış açısını hem de dilin zenginliğini görmemizi sağlar. Aynı zamanda atasözleri ile söz sanatları, eş ve zıt anlamlı kelimelerin de öğretimi yapılabilir. Atasözlerini araştırırken bir yandan dilin mantığını öğrenir diğer yandan karşımızdaki kişileri daha rahat anlayabiliriz.

12 op.cit.

Kaynaklar

- AKPINAR, Şenay (2006), *Türk Atasözlerinden Seçmeler*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- AKSOY, Ömer A. (2004), (önsöz), *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I, II*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dili Kurumu Yayınları: 279, Ankara.
- AKSOY, Ömer A. (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I,II*, İnkılâp Kitapevi Yayın, İstanbul.
- AYVERDİ, İlhan (2010), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Lugatı, İstanbul.
- BERNER, Jerzy (1992), *Mądrej głowie dość...przysłowie*; Oficyna Wydawnicza Stopka, Lomża.
- İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce Redhouse Büyük Elsözlüğü*, (2000), Sev Matbaacılık ve Yayıncılık AŞ, İstanbul.
- KÖKLÜGİLLER, Ahmet (1993), *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, Kaya Yayınları, İstanbul.
- MASLOWSKY, Danuta i Włodzimierz (2000), *Księga Przysłów Polskich*; Wydawnictwo Antyk, Keřty.
- MASLOWSKY, Danuta i Włodzimierz (2003), *Przysłowia polskie*; Wydawnictwo Videograf Edukacja sp. z o. o., Katowice.
- PARLATIR, İsmail (2007), *Atasözleri*, Yargı Yayınevi, Ankara.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2000), *Arkadaş Türkçe Sözlük*, (2000), Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- SARAÇBAŞI, Metin E., MİNNETOĞLU İ. (2002), *Örnekli ve Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- SÖZER, Vural (2001), *Büyük Sözü Dinleyenler İçin Atasözleri Sözlüğü*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- SÖZER, Vural (2001), *Geniş Kapsamlı Atasözleri Sözlüğü*, Epsilon, İstanbul.
- STANEK, Kamila B. (2015), *Türkçede ve Türk Atasözlerinde Anne Kavramı*, 82. Dil Bayramı// Türkiye Polonya: 600 Yıllık Geçmişte Dil ve Edebiyat – Ankara 26.09.2014, Güncel Sanat Dergisi, ISSN: 2449-3693, no. 40, Adana, s. 26-33.
- Świrko, Stanisław (1975), *Na wszystko jest przysłowie. Popularny wybór przysłów polskich w układzie tematyczno–hasłowym*, wybrał, opracował i opatrzył wstępem Świrko Stanisław; Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Türkçe Sözlük* (1998), Dil Derneği, Kurtuluş Basımevi, Ankara.
- <http://edebiyatforum.com/index.php/component/jootags/cinasornekleri.html>; (30.11.2013).
- <http://www.edergi.mu.edu.tr/index.php/efdergi/article/view/8>; (08.04.2015).
- <http://www.iep.utm.edu/wittgens/>; (16.04.2015).
- http://www.kalendarzswiat.pl/przyslowia_marzec; (18.04.2015).
- http://www.pegem.net/Akademi/sempozyumbildiri_detay.aspx?id=126946; (08.04.2015).
- <http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/1534-yabanci-ogrencilere-turkce-ogretiminde-turk-kultur-elcisi-olan-atasozlerinin-kullanimi.html>; (08.04.2015).
- <http://www.yabancilaraturkce.com/tezler/item/54-deyim-ve-atasozlerinin-yabancilara-tuerkce-ogretiminde-kullan-m-uezerine-bir-arast-rma.html>; (08.04.2015).
- <https://turkceogretmeni.wordpress.com/edebi-sanatlar/>; (18.04.2015).
- [www.millifolklor.com/.../102son.pdf_page_99_109...;](http://www.millifolklor.com/.../102son.pdf_page_99_109...) (18.04.2015).
- www.sosyalarastirmalar.com/cilt8/.../ozcan_selay.pdf; (18.04.2015).

